

SHOH G'ARIB MIRZO - HIROT ADABIY MUHITI VAKILI

Qosimova Dilobod JDPI talabasi
Ilmiy rahbar: dotsent Zuhra Mamadaliyeva

Adabiyotimiz XV -XVI asrlar mobaynida gullab yashnadi va bunda Hirot adabiy muhitining o'rni beqiyosdir.

Hirot (Hiriy) markaz bo'lgan Xurosonda Sulton Husayn Boyqaro hukmronlik davri uning do'sti Alisher Navoiy, Pahlavon Mahmud, ustozi Abdurahmon Jomiy, amir Shayximbek Suhayliy kabi Hirot adabiy muhitining zabardast vakillari ko'magida davom etdi.¹ Hirotida zamonasining bu ulug' vakillari qatorida ijod qilgan, ushbu davrda o'zining munosib o'rniga ega bo'lgan shunday shoirlar borki, ular ko'pchilik adabiyot ixlosmandlari uchun dengiz tubidagi marvariddek yashirin.

Temuriy shahzodalardan biri SHoh G'arib Mirzo bo'lib, u Husayn Boyqaroning o'g'li bo'lgan. SHoh G'arib Mirzo "G'aribiy" taxallusi bilan ijod qilgan va zamondoshlari tomonidan o'z davrining iste'dodli shoiri sifatida qaralgan. U zullisonayn ijodkor edi. Uning lirik she'rlarida ishq, vasl, sog'inch, vafo, jaf, sadoqat, may va bulardan hosil bo'ladigan kayfiyatlar, ya'ni quvonch, qayg'u, saodat, ma'shuqaning go'zalligini ta'riflar? Oshiqning arzi holi kabi mavzular yetakchi o'rin egallaydi.

U g'azalnavis shoir hisoblanadi va ijodida besh muxammas va bir qit'adan tashqari barcha asari g'azal janrida yozilgan. SHoh G'arib Mirzo zamonasining ulug' shoiri Alisher Navoiy nazaridan chetda qolmagan. Navoiy o'zining "Majolis un-nafois" asarida shoir haqida shunday yozadi: "SHo'x tablig' va mutassarif zehnlilik va nozik taxayullilik va daqiq taaqqulluq yigitdur. Nazm va nasrda naziri ma'dum va mutaxanyila va hofizada adili noma'lum. Ov va qush xotirig'a marg'ub va qurro va o'qish ko'ngliga mahbub".²

Zahiriddin Muhammad Bobur o'zining "Boburnoma" asarida Husayn Boyqaroning o'g'li bo'lmish SHoh G'arib Mirzo haqida shunday fikr bildirgan: ".....bukri erdi. Agarchi hay'ati yomon edi, tab'i xo'b edi. Agarchi badani notavon edi, kalomi marg'ub edi."G'aribiy" taxallus qilur edi, devon ham tartib qilib edi".³

Ushbu ijodkorning eng sara g'azallarining matla'lari Alisher Navoiy tomonidan e'tirof etilib "Majolis un-nafois" asarida, temuriy shoirlarga bag'ishlangan yettinchi majlisida berilgan. "Bor"radifli g'azali matla'si:

Qaysi bir gulchehra ul gulbargi xandonimcha bor,

Qaysi bir shamshod qad sarvi xiromonimcha bor?

Ya'mi: *Qaysi bir gulchehra (go'zal) mening yorimdek bo'la oladi. Qaysi bir qaddi shamshod pari mening qaddi sarv yorim kabi bo'la oladi?*

¹ Bu haqda qarang: Xotami Toy obrazi talqinlari e'ki saховat va хimmatga b'ulgan ikki daхо муносабати. Абдурахмон Жомийнинг ижод олами. / мақолалар тўплами. Тошкент: Tamaddun, 2014. Б. 101-106.

² Alisher Navoiy „Majolis un nafois“ .library.ziynet.uz internet sayti.6-bet.

³ Zahiriddin Muhammad Bobur, „Boburnoma“ O'zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti. Toshkent; 1960.

Ushbu bayt orqali shoir ma'shuqasining latofatigaga boshqa gulchehra yorlarning go'zalligini teng kela olmasligini aytadi va bu o'rinda tajohuli orifona san'atidan foydalanadi. Baytda gulchehra, shamshod qad so'zlari orqali esa istiora san'atiga murojaat qilingan.

"Majolis"da shoirning "o'zgacha" radifli g'azali matla'si quyidagicha keltirgan.

Tarki mehr aylab agarchi bo'ldi jonon o'zgacha,

To tirikman qilmag'umdur ahdi paymon o'zgacha.

Ya'ni: *Yor mehrni tark aylab o'zgacha bo'ldi, ya'ni fikri o'zgardi. Ammo men tirik ekanman o'zgacha ahdi paymon ham qilmayman ya'ni yorimdan voz kechmayman.*

SHoh G'arib Mirzoning forsiy tilda yozilgan matla'si ham "Majolis un-nafois"da keltirilgan.

Do'ston har gah guzar soi mozori man kuned,

Joi takbiram duoi joni yori man kuned.

Ya'ni: *Do'stlar, har zamon mozorim tomon kelib turing. Menga fotiha o'qish o'rniga yorimning duoyi jonini qiling*

Hazrat Alisher Navoiy: "Bu matla'ni ham bag'oyat oshiqona va muxlisona voqe' bo'lubtur" deb ta'riflaydi.

Yuqorida keltirilgan g'azal matla'lari samimiyligi, badiiyligi bilan o'ziga xosdir. Zero, Hirot adabiy muhitida Alisher Navoiydek ulug' shoirning e'tirofiga sazovor bo'lish har qanday shoirga ham nasib etavermagan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alisher Navoiy. "Majolis un-nafois".library.ziyonet.uz internet sayti .
2. Zahiriddin Muhammad Bobur. "Boburnoma".O'zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti. Toshkent;1960.
- 3.www.Ziyonet.uz sayti.